

הקדמה

יתברך אדון העוזר דלים והסומך נופלים הכל יכול, שהחיינו והקימנו והגיענו לזמן הזה לזכות להוציא לאור כרך ו' מספרי נחלי בינה על עניני מצוה היקרה והחביבה של נטילת ד' מינים — ואילו פיננו מלא שירה כים ולשונינו רינה כהמון גליו וכו' אין אנחנו מספיקים להודות ולהלל להשי"ת על גודל חסדיו אתנו שעזרנו להתגבר על כל המניעות והטרדות וחוסר זמן לצלול במים אדירים למצוא פנינים יקרים בענין קדושת וסגולת מצוה הזו ולסדרם על מכונם דבר דבור על אופניו ולהוציאם לאור עולם לזכות את הרבים יראי ד' וחושבי שמו הכמהים לדבר ד' אמת שבפי רבותינו הקדושים מתלמידי הבעל שם טוב הק' זי"ע — מלוקט מהרבה יותר ממאה ספרים מצדיקים וקדושים מאורי הדורות שנהגו נשיאותם מקודם שנת ה'תר"נ בערך.

ואם בעניני הגוף מצינו שצריך זכות מיוחד שיזכה לעשות חסד לנצרכים כמו שאמרו חז"ל במס' סוכה דף מט: שמא תאמר כל הבא לקפוץ קופץ ת"ל מה יקר חסדך אלקים (ומסופר במ' היכל הברכה פ' ואתחנן מעשה רב מהח"ק מוה"ר זושא מאנפאליא זי"ע שהתענה יותר משלשה ימים והיה קרוב לכלות הנפש ונעשה רעש גדול למעלה ולא היה בכל המקום מי שיהיה ראוי שיזדמן לפניו זה המצוה הגדולה לקיים נפש קדוש כזה שישלח לו השי"ת דורן כזה עיי"ש), א"כ כש"כ בן בנן של ק"ו בענין חסד רוחני לחזק ידיים רפות לאמץ ברכים כושלות ולהאיר עינים ביקרת ערך המצוה ורוממות מעלתה שבונה בשמים מעלותיו ואגודתו על ארץ יסדה, על אחת כמה וכמה.

ובודאי שאינו בזכותינו כלל אלא מקום הניחו לנו מן השמים להתגדר בזכות אבותינו הק' מוסדי דור ודור שהאירו עיני ישראל בתורה והוראה וחסד ד' מעולם ועד עולם על יראיו וצדקתו לבני בנים (ע' גמרא הנ"ל), ואמרו חז"ל במס' יומא דף פז. צדיקים לא דיינן שהן זוכין אלא שמזכין לבניהם ולבני בניהם עד סוף כל הדורות, ופירושו שזה חלק מזכותם שזכו ע"י מעשיהם הטובים שבניהם אחריהם ימציאו להם מן השמים לזכות את הרבים.

וזאת לדעת כי המאמרים שהם על ההושענות קנו מקומם בכרך בפני עצמו על הושענא רבא שיודפס ברצ"ה בקרוב, וכן בעניני ערבה שבשם יש

כמה דברים ששייכים גם לערבה של לולב אך אין להכפיל הדברים — וכן בתוך כרך נחלי בינה שעל מצות סוכה יש כמה מאמרים שמשולב בהם ביאורים והתעוררות גם על מצות ד' מינים ותדרשנו משם — וברצ"ה יודפס בקרוב גם המאמרים על יו"ט של סוכות בכרך מיוחד וגם שם יש כמה מאמרים שבתוכם מהשייך גם להד' מינים, וכן מאמר על שבשבת אין נוטלין הד' מינים.

והנה מצוה היקרה הזאת של ד' מינים חביבה היא מאד על ישראל ומטריחים את עצמם בטרחא דגופא ודממונא והרבה בזבוז זמן ימים ולילות לא יחשו מלמצוא ד' מינים מהודרים ומפורין על זה ממון הרבה — ומוכן וכן מבואר בפנים הספר (אות י"ז) שישראל אי אפשר להטעותם ויודעים מה שעושים שכן צריך להיות באמת לגודל החשיבות המצוה.

וכן בשעת הנענועים שהם רק שירי מצוה כמו שאמרו חז"ל, ראינו צדיקים שהאריכו הרבה מאד בהתעוררות נפלא בכוונותיהם הק' למעלה ראש לגודל חביבות וחשיקת נפשם למצוה זו, הגם שהיה זמנם יקר מאד לתורה ולעסקי ציבור צרכי בני ישראל המרובים, ולא ראינו בשאר מצות שיעשו כן באתגליא — וכן ראינו צדיקים שלגודל קדושתם והזדככות נפשם ודביקותם בד' עשו הנענועים בזריזות בלי שום שהיה, אשרי עין ראתה כל אלה, עכ"ז גם הם התעסקו בהכנת המצוה<sup>אצרת תורה
אשרי עין ראתה</sup> בדרך יוצא מכלל שאר המצות בבזבוז זמן ומעות טובא הן להמציא הד' מינים והן לאגדם ולהדרם.

ובודאי שבדרכי עבודת הצדיקים הנ"ל אין לנו מושג, אך החביבות של כלל ישראל למצוה זו והתעוררות אנשי מעשה בעת קיום מצוה זו באופן נעלה יתכן להסביר שהוא כעין המבואר בסה"ק על נר חנוכה שמאירה למטה מטה וכל א' אף הפחות שבישראל יכול להתאחו בה, והמליצו על זה מה שאמרו חז"ל במס' שבת דף כא: פתילות ושמנים שאמרו חכמים אין מדליקין בהם בשבת מדליקין בהם בחנוכה, שגם נשמות שאף בשבת ק' אין להם עילוי עכ"ז בחנוכה גם אלו מתעלין, ועל זה מורה מה שצריך להדליק לכתחילה למטה מעשרה טפחים (ע' מאור עינים ר"פ מקץ ובשאר סה"ק) — מעתה י"ל דה"ה בד' מינים שמבואר במדרש (מובא בפנים הספר אות קפ"ח) שהם נגד ד' סוגי בני ישראל, אתרוג כנגד תלמידי חכמים וצדיקים שיש להם תורה ומעשים טובים, לולב נגד בעלי תורה ולא מעש"ט, הדס נגד בעלי מעש"ט ולא תורה, ערבה נגד אותן שאין להם לא תורה ולא מעש"ט, וציצה השי"ת לקחת כולן ולאגדם יחד, זה מורה על עילוי שיש גם לפחות

הקדמה

שבפחותים שאין בו לא תורה ולא מעש"ט ומתעלה ע"י לקיחה זו, ונפשות בני מרגישים זה, ומכאן חביבות הגדולה למצוה זו שיש לכל ישראל.

ונוסף ע"ז גם מצד התחזקות שצריך לבר ישראל בכל ענין של תורה ועבודת השי"ת נגד היצה"ר המקרר את האדם מהתלהבות והתרגשות בעסק עשיית המצוה ומע"ט, באמרו אליו וכי חשוב אתה לעשות מצוה באופן נעלה בהתעוררות הלב כו', שזה שייך רק לאנשים בעלי מעלה ועובדי השי"ת בכל עניניהם ומזכיר לו שפלותו וחסרונותיו כו', וגם זה נכלל במה שאמרו חז"ל במס' ברכות דף לב: שתורה ומעש"ט ותפלה צריכין חיזוק, היינו להתחזק נגד ההתרגשות ורפיון והיאוש התוקפות לב אנשים פשוטים, כי באמת אינה טענה של כלום כיון שהוא מחויב בהמצוה ומוטל עליו לעשותו מצד ציווי השי"ת אפילו במצבו השפל כמות שהוא, א"כ בודאי שיש להשי"ת נחת רוח ממנו ע"ד שאמרו חז"ל נחת רוח לפני שאמרתי ונעשה רצוני, ויש לעשות בכל פרטיה ובהידור ובשלימות האפשרי לפי מצבו כמבואר בכל הסה"ק — וכל זה בשאר מצוה, אבל במצוה זו שהתורה"ק מגבהת שפלים הם בחי' ערבה ומגביהם ומעלה אותם עד דרגת אגודה אחת עם הצדיקים והחסידים, בודאי לא שייך שום הסתת היצר, ויש שמחה והתחזקות בלב כל ישראל באיזה מהד' סוגים שיהיה לקיים המצוה בהתרוממות הנפש ופנימיות הלב כל חד לפום דרגא דליה.

ובמדרש שם (מובא בסוף הספר במפתח לפסוקים ומאמרי חז"ל) כתב עוד פרי עץ הדר זה הקב"ה כו' כפות תמרים זה הקב"ה כו' וענף עץ עבות זה הקב"ה כו' וערבי נחל זה הקב"ה כו', ולכאורה האריך יתקיימו שני המדרשים שזה דרשו על ישראל וזה על הקב"ה, אולם שניהם אמת כמש"כ בסה"ק על הפסוק ד' צילך שהשי"ת מתנהג כפי הנהגת ישראל, וכל א' מעורר למעלה כפי עבודתו ודרגתו, ולהצ' ות"ח שהם בבחי' פרי עץ הדר כן דודי בין הבנים להתגלות אליו קדושת השי"ת בדרגא זו, וכן הדרגא בבניי שהוא כנגד לולב והדס ואף בחי' ערבה כולם ממשיכים עליהם הארת השי"ת לפי דרגתם והכל מקובל וחשוב אצל השי"ת.

וי"ל בזה מש"כ בפ' בלק מי מנה עפר יעקב ומספר את רובע ישראל, דלפי מדרש הנ"ל יש ד' סוגים בישראל כנגד ד' המינים וא' מהם ערבה שהגם שהוא שפל באמת אעפ"כ יש לו חשיבות בתוך כלל ישראל, וז"ש מי מנה היינו מי יכול לספור ולהשיג חשיבות ישראל אף של הדרגא היותר נמוכה המכונה בשם עפר יעקב, וראיה לזה מרובע ישראל ממצות ד' מינים שהם

הקדמה

נגד ד' חלקי בניי שכולם מצטרפים לחטיבה אחת שיהיה נח"ר להשי"ת מהם ויתפאר במ.

וע"ד צחות י"ל בזה המובא בפנים הספר (אות קנ"ג) מס' בני יששכר שהמנהג בעת שמניחין הד' מינים מכריזין בקול רם תיבות למען דעת כל עמי הארץ כי ד' הוא האלקים אין עוד עיי"ש, ולהנ"ל י"ל שזה חיזוק לכל א' לדעת שאף מי שהוא בדרגא דעמי הארץ פחות וריק בבחי' עפר יעקב גם הם זוכין וחשובין אצל השי"ת ונכללים באלקותו ית"ש, ואומרים זה בקול רם ושמחה כי הוא חיזוק לכל א', כי אף מי שנחשב לגדול שבגדולים לעינינו יתכן שלקושטא דמלתא אצל השי"ת הוא בגדר עפר יעקב ושייך להתחזק בזה.

ואגב יכתב כאן זכרון בספר מה שאמר בזה ותיק וחסיד א' המיוחד מהמסייעים בעבודתינו הק' בעריכת והדפסת הספר שיחי' בהא דאומרים בקול רם למען דעת כו', ^{אשרת המורה} ~~ב"ב~~ ^{ע"כ} בפנים הספר (סימן י' ענף ב') מכמה ס"ק שהד' מינים הם ד' אותיות שם הוי' ב"ה שיש לנו הזכיה לאחוז בדינו כו', מעתה יתחמץ לבב אנוש איך אני מניח מידי דבר קדוש כזה ומתפרד ממנו ח"ו, אמנם כבר כתבו הסה"ק דסגולת מצות זו להביא את האדם לידי דעת והכרה אמיתית בהבורא ית"ש (וכמש"כ שם בענף ד' ח"א), ולאחר קיום המצוה יודעים באמת שמלאה הארץ קנייך ועם הכל אפשר להגיע להשי"ת ולעבוד אותו, א"כ אין מתפרדין כלל, ע"כ אומרים בקול רם למען דעת כל ע"ה כי ד' הוא האלקים (בגמטריא הטב"ע ככתוב בסה"ק) אין עוד, אלא הכל נכלל באלקותו ית"ש וכל הנברא לכבודו ברא, ויכולין להיות דבוק בהשי"ת תמיד ודפח"ח.

ובהמבואר לעיל שהשי"ת מתגלה לכל א' כפי אחיזתו בא' מהד' מינים, מסתבר שהתגלות ודביקות השי"ת עמו הוא כפי הדרגא שהוא אז בעת נטילת הד' מינים, וכפי זה יהיה עילוי גם להבא — ויתכן לרמוז זה גם בענין הנענועין, שהוא ע"ד שמנענעין הישן להקיצו, וכל הד' מינים המרמזין על ד' סוגי ישראל מורה שכל א' צריך להתעלות מדרגא לדרגא, למשל אם היה עד כעת בסוג ערבה ישתדל להתעלות לדרגת הדם או לולב, ומי שהוא בדרגת לולב או הדם יתעלה לדרגת אתרוג, ואף מי שהוא בדרגת אתרוג (וכן כל א' גם בדרגתו שהוא) יכול להתעלות בזה גופא ויותר, כי עבודת השי"ת הוא בלתי גבול ויש מדריגה למעלה ממדריגה באותה מדריגה גופא, ע"ד שאמרו חז"ל במס' ב"ב דף עה. כל א' וא' נכוה מחופתו של חבירו, וכוונת הנענועין הוא לנענע שורש עצמו שיקיץ משינת הבלי הזמן ע"ד שכתוב אני ישינה להתעורר יותר לעבודת השי"ת ביתר שאת ויתר עז כל חד כפום דמשער בלביה ילכו מחיל אל חיל.

ולתעורר לזה יועיל הרבה העיון בדברי רבותינו הק' שאמרו בקדושה ובטהרה ברוממות מעלת קדושת מצוה היקרה הזו, שחלק מדבריהם הק' נעתקו בספר הזה ככתבם וכלשונם על סדר פרטי עניני המצוה למען ירוץ הקורא בו בהענין שרוצה ללמוד, ואין ספק שדבריהם הק' יעשו רושם גדול בלב הלומד להתעורר משינת הזמן לעבודת השי"ת בחפיצה וחשיקה ודביקות השי"ת — ואם מטריחים א"ע בעסק הקניה וההידור כדרך של בני הק' שהוא רק הכנה למצוה, כש"כ שצריך לפזר זמן ומחשבה על אופן קיום המצוה בפועל ממש שלא יהיה כמצות אנשים מלומדה אלא בפנימיות הלב ומתוך שמחה של מצוה בבחי' שיש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב (וע' בפנים הספר אות א' ואות של"ו).

והנה רמז הנ"ל של ד' סוגים בלולב של בני מעלה ופחותים דהיינו בני תורה ומעש"ט, תורה ולא מעש"ט, מעש"ט ולא תורה, לא תורה ולא מעש"ט, יש לפרש גם לטובה והכל מעלתן של ישראל בלי פחיתות, דאתרוג מורה על הת"ח וצ' שיש בהם תורה ומעש"ט, לולב מורה על מי שתורתו אומנתו כרשב"י וחביריו שאין מפסיקין מתורתן לתפלה כמבואר במס' שבת דף יא. והיינו תורה ולא מעש"ט, (ומצינו מעלה בלולב יותר מאתרוג שמברכין עליו על נטילת לולב, ואמרו חז"ל במס' סוכה דף לז: לולב במינו גבוה מכולן), הדם מורה על בית יעקב אלו הנשים שפטורות מתלמוד תורה והיינו מעש"ט ולא תורה, (ומצינו אסתר שנקראה הדסה, ואמרו חז"ל במס' מגילה דף יג. שנקרא שמה הדסה ע"ש הצדיקים שנקראו הדסים שנאמר והוא עומד בין ההדסים), ערבה נגד תינוקות שזה עתה נולדו (וע' מגן אברהם סו"ס רפ"ח ובמחצית השקל וארחות חיים שם), או זקנים שנחלו וסובלין יסורים ושכחו תלמודם ואין יכולים להתפלל ולעשות שום מעש"ט והוי לא תורה ולא מעש"ט, ואעפ"כ חשובין להשי"ת לעצם אחיזתם בקדושת ישראל והשי"ת.

ופירשנו ע"פ הנ"ל הא דאמרו חז"ל במס' סוכה (מובא בפנים הספר אות של"ח) כך היה מנהגן של אנשי ירושלים כו' הולך לבקר חולים לולבו בידו, לבד טעם הפשוט משום חיבוב מצוה לאחוזו כל היום, עוד נתחזקו בזה להבין גודל המצוה לבקר ולעיין בצרכי בני אדם האומללים ולסעדם ולעזרם במה שאפשר, בראותינו שהשי"ת החשיב את הערבה המורה על סוג בני אדם אלו כנ"ל לאגדו בתוך כל המינים של כלל ישראל, וכן לחזק את החולה גופא שלבד מצער חליו עוד לבו דוה עליו על שאינו יכול לעסוק בתורה ותפלה ומעש"ט כהרגלו, ע"כ כדי להפיג במקצת צערו לקחו עמהם הלולב שנאגד בתוכו גם הערבה המורה על סוג בני"א שהם במצב שכעת

